

**Голові спеціалізованої вченої ради
ДФ 20 051.161
Карпатського національного
університету імені Василя Стефаника
докторові педагогічних наук,
професорові
Стинській Вікторії Володимирівні
(76018, м. Івано-Франківськ,
вул. Шевченка, 57)**

ВІДГУК

офіційного опонента, кандидата педагогічних наук, доцента, доцента
кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

Дудник Надії Зеновіївни

на дисертаційну роботу **Кривцун Неоніли Зеновіївни «Персоналії
зарубіжних культурно-освітніх діячів в історіографії української
педагогічної науки (90-ті рр. ХХ – початок ХХІ ст.)»**, подану на здобуття
ступеня доктора філософії в галузі знань 01 Освіта/Педагогіка
за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки

Актуальність та доцільність дисертації.

Сучасна освіта в Україні оновлює зміст, методи, форми організації освітнього процесу, тому використання кращого світового досвіду є доцільним. Для перспективи розвитку педагогічної теорії та практики необхідні ретроспективні знання з минулого, адже на основі системного аналізу нагромаджених в історіографії української педагогічної науки тенденції розвитку історіографічного процесу, через дослідження різновидових наукових студій про життя і творчу спадщину культурно-освітніх діячів зарубіжжя можемо вибудовувати стратегію подальшого розвитку педагогіки.

Проблема персоніфікація зарубіжної філософії освіти та педагогічної думки в рецепції українських науковців показує особливості відображення в

українській науково-педагогічній літературі зарубіжних діячів Стародавнього світу та доби Античності, Середньовіччя і Відродження, визначено тенденції дослідження педагогічних поглядів та освітньої діяльності діячів Нового часу і Просвітництва (друга половина XVII – XIX ст.). Аналіз кращих здобутків педагогічної думки дає змогу науковцям та педагогам-дослідникам визначати шляхи і можливості реалізації результатів для подальшого розвитку педагогічної науки, зокрема біографістики і компаративістики.

Представлене історіографічне дослідження також актуалізує потребу комплексного вивчення проблем розвитку джерелознавства, підготовку відповідних збірників документальних матеріалів та бібліографічних покажчиків, які систематизують видані в Україні і закордоном твори зарубіжних діячів та наукові публікації про їх життя, творчість і суспільну діяльність. Це збагатить педагогічну науку, вдосконалив зміст освітніх програм з акцентом на професійну підготовку здобувачів вищої освіти. Дане дослідження відкриває багато невивчених джерел, занурює в особливості впровадження новацій, вивчення життєпису педагогічних персоналій зарубіжжя для представлення результатів дослідження в організації освітнього процесу у ЗВО України.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій.

Аналіз тексту дисертації, змісту публікацій Неоніли Зеновіївни дають змогу зробити висновок про наукову обґрунтованість дослідження і цінність отриманих під час науково-теоретичного аналізу результатів. Дисертація характеризується цілісністю викладу думки, системним підходом у предметі дослідження. Наукові положення детально обґрунтовані і обумовленні важливістю теми наукової роботи. Завдання, поставлені дисертанткою послідовні, розкривають зміст, дають змогу послідовно і з доказовою базою розкрити тему дослідження. Три розділи розкривають завдання дослідження.

Висновки є обґрунтованими, логічними і підсумовують виклад думки дослідниці.

Виокремлені у дисертації суперечності стають передумовою для визначення мети дослідження, в якому проаналізовано значну кількість зарубіжних культурно-освітніх діячів, які вагомо спричинилися до розвитку освіти і педагогічної думки, проте їх життєпис не став предметом ґрунтовного вивчення. Недосконалий перелік історіографічних праць відомих науковців, які визначають і узагальнюють здобутки, мають прогалини, що слугує перспективою їх вивчення. Наукові праці українських учених з теоретичним і фактографічним матеріалом про життя і творчість зарубіжних персоналій не знаходять достатнього місця у використанні в освітньому процесі національної системи освіти України.

Мета дисертації полягає в здійсненні синтезованого аналізу стану та етапів, тенденцій розвитку історіографії вітчизняної педагогічної науки у 90-х рр. ХХ – на початку ХХІ ст. про культурно-освітніх діячів зарубіжжя для визначення здобутків, прогалин, перспектив дослідження означеної проблеми та шляхів використання цього наукового доробку в удосконаленні освітнього процесу і реформуванні національної системи освіти України.

Структура дисертації є обґрунтованою і логічною, розкриває предмет дослідження. Робота складається з анотацій українською та англійською мовами, вступу, трьох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків, які ілюструють ґрунтовну дослідницьку роботу. Дослідження є цілісним, самостійним, логічно структурованим. Широка джерельна база охоплює вітчизняні та зарубіжні дослідження з педагогіки, психології, філософії освіти, а зосередженість на інноваційних тенденціях розвитку педагогіки робить працю Неоніли Кривцун актуальною для сучасних науковців та педагогів-практиків.

У *вступі* дисертанткою обґрунтовано актуальність обраної теми та важливість її наукової розробки для вдосконалення процесу організації

сучасної української освіти; визначено мету, завдання, об'єкт, предмет дослідження; охарактеризовано його методи, розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, подано інформацію про їх упровадження й апробацію. Подано перелік публікації, в яких відображено основні теоретичні положення дослідження та узагальнені висновки дисертаційного дослідження.

Представлено у вступі дисертаційного дослідження науковців, які працювали над теорією та шляхами впровадження кращих здобутків зарубіжних педагогів у педагогічну думку української освіти означеного періоду; проаналізовано основні дефініції, що дає можливість сформулювати цілісне уявлення про структуру роботи, її інструментарій, способи інтерпретації отриманих даних. Автор визначає суперечності в теорії вивчення джерелознавства освіти і об'єктивізує власне бачення шляхів їх вирішення для вдосконалення освітнього процесу та реформування системи національної освіти України за умов євроінтеграційних процесів.

Аргументовано новизну та визначено вірогідність одержаних результатів дослідження у теорії та практиці педагогіки. У роботі збережено дотримання принципів цілісності дослідження та цінності академічної доброчесності.

У *першому розділі* дисертації подано порівняльний аналіз за ознаками подібності та відмінності наукових джерел, відбувається групування, систематизація, ранжування наукових студій про педагогічні персоналії за країнами і часом їх проживання та означеними компонентами життєдіяльності. Використано просопографію як технологію (методику) біографічного дослідження, яка уможливорює аналізувати дані щодо певної групи педагогічних персоналій для реконструкції її «колективної біографії». Що дає змогу визначати коло діячів, які можуть бути згруповані та проаналізовані за певними критеріями, ознаками у світогляді, ідейних поглядах тощо. У вирішенні означеної проблеми дослідниця застосовує знаннями та методологічні принципи із суміжних галузей знань – психології,

соціології, ономастики тощо. Дослідниця актуалізує потребу розробки спеціальних інструментів, які відповідають змісту та завданням персоніфікованого напрямку педагогічної компаративістики.

Запропонована багаторівнева класифікація джерельної бази дослідження, як і будь-яка інша схема групування наукової літератури, не бездоганна, але вона є достатньо обґрунтованою та дає необхідні орієнтири для логічного структурного аналізу праць українських учених про життя і творчість зарубіжних культурно-освітніх діячів.

Другий розділ подає у порівняльному аналізі персоніфікація зарубіжної філософії освіти та педагогічної думки в рецепції українських науковців. Представлено розлогий аналіз європейської філософії освіти, який досліджували українські вчені зокрема посібники з історії педагогіки, дошкільної педагогіки, античної педагогіки, хрестоматії, де автор виокремлює структуру праць, хронологічні таблиці, словники, ретроспективу педагогічних праць, вплив поглядів педагогів на подальший розвиток освіти.

Дослідниця за певними ознаками доходить висновку в необхідності систематизації у поділі на групи за підходами до вивчення персоналій: Неоніла Кривцун поділяє джерела за підходами до вивчення персоналій як носіїв зарубіжної педагогічної думки на дві групи, виокремлюючи тих, що вивчають формальні і неформальні спільноти діячів як представників певних наукових, педагогічних, освітніх течій, напрямів, шкіл та персоніфіковані, які зосереджуються на вивченні окремих діячів.

Авторка часто звертається до праць про здобутки Я.-А. Коменського, опрацьовує зміст збірників наукових конференцій, дослідження педагогів в окреслений період, інтеріорізує загальновідомі факти й виокремлює інновації, які актуальні для сучасної педагогічної думки; підкреслює зв'язок з розвитком братських шкіл в Україні. Педагогічні праці Ф. Фребеля, Й.Гербарта, А.Дістервега, Й.Песталоцці опрацьовані з позиції перечитання сучасними українськими дослідниками, відповідно до якої творчі ідеї, теорії окремих діячів спочатку актуалізувалися в контексті вивчення важливих

проблем розвитку освіти та виховання, а згодом вони ставали предметом цілісного наукового осмислення як педагогічні персоналії.

Третій розділ презентує аналіз праць педагогів зарубіжжя кінця ХІХ – початку ХХ століть в українському науковому дискурсі. Увагу дослідниці привернули педагогічні праці засновника прагматичної педагогіки Дж.Дьюї, гуманістичні погляди Я.Корчака, педагогіка вільного виховання М.Монтессорі, альтернативна система освіти Р.Штайнера, теорія трудового виховання Г. Кершенштейнера та ін., які опрацьовані українськими дослідниками і презентовані у наукових розвідках. Неоніла Кривцун розглядає здобутки зарубіжних педагогів й досягнення в окреслений період українських відомих науковців та педагогів-практиків, зокрема, В.Сухомлинського, С.Русової, К.Ушинського та ін. Цінним є порівняльний аналіз значної кількості літературних джерел і авторське представлення у таблицях, що дає змогу розуміти масштаби й напрями педагогічних напрацювань, вибудовувати перспективу подальших наукових пошуків. Авторка синтезує представлені українськими науковцями підходи, рецепції та досвід актуалізації і визначення шляхів використання наукового доробку про персоналії зарубіжжя в розвитку педагогічної науки та проведенні освітніх реформ й удосконаленні освітнього процесу в Україні.

Загальні висновки дослідження узагальнюють і підсумовують зміст роботи, розкривають поставлені завдання. Дослідниця чітко визначила шляхи і можливості реалізації здобутих результатів для подальшого розвитку педагогічної науки, зокрема біографістики і компаративістики, та вдосконалення освітнього процесу в Україні з акцентом на професійну підготовку здобувачів вищої освіти. Історіографічне дослідження актуалізує потребу комплексного вивчення проблем розвитку джерелознавства, підготовку відповідних збірників документальних матеріалів та біобібліографічних і бібліографічних покажчиків, які систематизують видані в Україні і закордоном твори зарубіжних діячів та наукові публікації про їх життя, творчість і суспільну діяльність.

Значення одержаних результатів для науки й практики та рекомендації щодо їх можливого використання полягає в тому, що розроблено за матеріалами дослідження елективний курс «Персоналії зарубіжжя в українській педагогічній історіографії» для здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня, який був апробований в освітньому процесі ЗВО України. Розроблено науково-теоретичні засади персоніфікованого напрямку педагогічної компаративістики, спрямовану на відмову від глорифікації досліджуваних персоналій, догматизацію і трактування в категоріях сучасної педагогіки їх ідей, теорій; посилення ролі, значення періодизації як компонента компаративістсько-біографічних досліджень, удосконалення наукових підходів до їх розробки; підсилення біографічного складника в публікаціях, які розкривають педагогічні ідеї, погляди, теорії зарубіжних діячів.

Матеріали дослідження можуть бути використані в закладах вищої освіти під час професійної підготовки майбутніх фахівців-педагогів спеціальності 011 Освітні педагогічні науки.

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності. Дисертаційне дослідження є самостійною кваліфікаційною науковою працею із науково-обґрунтованими висновками та рекомендаціями, які виставлені авторкою для публічного захисту. При детальному розгляді дисертації порушень академічної доброчесності не виявлено.

Зауваження щодо змісту та оформлення дисертації

Позитивно оцінюючи здобутки дисертантки, відзначаючи теоретичну новизну та практичне значення запропонованої до захисту дисертації, звернемо увагу на окремі зауваження та побажання, які мають дискусійний характер:

1. У тексті автор аналізує американську школу новаторства, проте звертає увагу на праці тільки Джон Дьюї. Чому немає інших представників (Стенлі Холл, Бенджамін Франклін, Томас Джеферсон)?

2. У другому розділі широко представлені дослідники педагогіки М. Монтесорі, але серед дослідників вальдорфської педагогіки (с.101) перелік неповний. Слід взяти до уваги праці О. Мезенцевої, С. Сисоєвої.
3. Аналіз праць східних мислителів (Конфуція, Аль-Фарабі) побіжний, скоріше як прикраса тексту, тому пропонуємо забрати або більш ґрунтовно проаналізувати східну філософію освіти.

Загальний висновок. У цілому, дисертація Неоніли Кривцун «Персоналії зарубіжних культурно-освітніх діячів в історіографії української педагогічної науки (90-ті рр. ХХ – початок ХХІ ст.)» є завершеним, самостійним дослідженням, що має наукову новизну, теоретичне та практичне значення, відповідає вимогам, що визначені наказом МОН України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації від 12.01.2017 р. №40 (зі змінами) і «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої ради закладу вищої освіти, наукової установ про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого КМУ від 12.01.2022 р. №44 (зі змінами), а її авторка Кривцун Неоніла Зеновіївна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії (PhD) зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, галузь знань 01 «Освіта/Педагогіка».

Офіційний опонент:

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри загальної педагогіки та
дошкільної освіти Дрогобицького державного
педагогічного університету імені Івана Франка

Надія ДУДНИК